

УДК 351:37.046.16

Демент М. О., к.пед.н., НУЦЗУ, м. Харків

Dement M., PhD in Pedagogical Sciences, Lecturer of the Department of Logistics and Technical Support of Rescue Operations, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ Й ІНТЕГРАЦІЄЮ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ORGANIZATIONAL AND INSTITUTIONAL PROVISION
OF STATE ADMINISTRATION OF DEVELOPMENT AND INTEGRATION
OF EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC ACTIVITY**

Проаналізовано організаційно-інституційне забезпечення державного управління розвитком навчально-наукової діяльності. Визначено напрямки інтеграції та модернізації такої діяльності.

Ключові слова: державне управління, розвиток, інтеграція, навчально-наукова діяльність.

It was analysed of the condition of organizational and institutional provision of the state administration of development of scientific and educational activity. It was determined of the directions of its integration and modernization.

Keywords: state management, development, integration, educational and scientific activities.

Постановка проблеми. Навчальний і науковий напрямок функціонування ВНЗ, в сучасному розумінні, розглядається як складова системи суспільного розподілу праці, що спрямована на передачу й отримання нового знання з метою забезпечення оптимізації людської діяльності [5, с. 6]. Власне, її найвищою метою є науково-навчальна діяльність, яку варто розцінювати як складне структуроване суспільне явище, тип культурної діяльності, соціальний інститут, вид професійної діяльності, систему знань тощо. Погоджуємося із Н. Ясницькою, що серед вимог, які висувуються до такого виду діяльності, доречно виокремити такі: 1) обґрунтованість; 2) верифікацію; 3) лібералізм; 4) демократизм; 5) практичну застосовність отриманих знань; 6) ряд іманентних характеристик, що можуть трансформуватися в подальшому в наукове пізнання [там само]. При цьому важливо, щоб указані вище вимоги проходили процес легітимації в

межах публічного управління й адміністрування. Їх можна представити, з одного боку, як систему координат «Держава – Суспільство – Освіта – Наука», а з другого – як різнобічний трикутник «Держава – Освіта – Наука». За останнього варіанту, розвиток науки у ВНЗ не виконує того стратегічного завдання, що передбачає використання результатів наукових досліджень у навчальному процесі, їх інтеграцію в освітні програми, а освітній процес не має сенсу з позиції передачі студентам «актуальних» знань, забезпечення їх добробуту в подальшому, підвищення інтелектуального потенціалу суспільства тощо. Усе це свідчить на користь важливості й актуальності обраної нами теми дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемам формування, організації та розвитку наукової й освітньої діяльності у ВНЗ присвячені наукові праці В. Бакуменка, В. Ващенко, С. Домбровської, А. Кобця, В. Коврегіна, П. Кухарчук, І. Лопушинського, В. Лугового, Т. Луценко, С. Ніколаєнко, А. Роміна, В. Садкового, С. Шевченко, Н. Ясинської та ін. Серед закордонних учених, які займалися дослідженням означених проблем, варто відзначити Т. Віссера, В. Зачиньського, Ф. Кендерса, Дж. Питерса, К. Роя, К. Терлоу та ін. Не применшуючи надбань цих науковців, відзначимо, що за сучасних умов існує необхідність щодо приділення належної уваги питанням комплексного обґрунтування напрямків і підходів до організації ефективної взаємодії та розвитку наукової й освітньої діяльності у ВНЗ України.

Постановка завдання. Отже, метою цієї статті є аналіз стану організаційно-інституційного забезпечення державного управління розвитком навчально-наукової діяльності, а також визначення напрямків її інтеграції та модернізації.

Виклад основного матеріалу. Підвищення якості й ефективності навчального процесу допускає вирішення трьох завдань, а саме:

- підвищення професійного рівня професорсько-викладацького складу;
- удосконалення методики і організації навчально-виховного процесу;
- формування у студентів стійкої мотивації до навчання.

У процесі реалізації всіх цих напрямків важко переоцінити значення наукової діяльності. Тому одним із головних шляхів підвищення якості підготовки фахівців і результативності науки ВНЗ є інтеграція й гармонійна взаємодія наукових досліджень з навчально-виховним процесом. Даний принцип єдності є концептом розвитку освіти, і дозволяє вирішувати одночасно два головні завдання – завоювання передових позицій у науці та підготовка фахівців високої кваліфікації.

Ґрунтовна розробка науково-дослідної і дослідно-конструкторської роботи у ВНЗ вимагає, щоб навчальний процес відповідав принципам наукової організації і міг створити умови для підготовки творчо активних, тобто таких, які мають навички дослідницької роботи студентів – майбутніх фахівців, аспірантів, наукових співробітників. Професійна діяльність викладача ВНЗ є обмеженим поєднанням навчального і науково-дослідного процесів. Їх тісний і діалектичний узаємозв'язок обумовлений необхідністю підготовки фахівців, здатних творчо і самостійно ставити та вирішувати науково-технічні завдання, тобто таких, які мають серйозну фундаментальну і методологічну підготовку. Зміст на-

вчального процесу, форми його організації, методика викладання повинні відбивати найістотніші досягнення сучасної науки і педагогіки вищої школи. Тому проблема посилення взаємозв'язку навчально-педагогічної і науково-дослідної діяльності викладача стає все більш значущою [1; 2]. Перед викладачем ВНЗ стоїть завдання знаходити найбільш оптимальне співвідношення між змістом процесу навчання і спрямованістю наукових досліджень, витратами часу на навчальну і наукову роботу, упровадженням наукових результатів у виробництво і початковий процес [там само].

На сьогодні непоодинокими є випадки, коли наукові дослідження і навчальний процес у ВНЗ плануються й реалізуються самостійно, тобто окремо один від одного, відзначаючись лише формальною взаємодією. Проте підвищення впливу наукових досліджень на якість навчально-виховного процесу необхідно здійснювати на всіх етапах, а саме: планування; організації; виконання і впровадження наукових робіт. Слід активніше включатися в рішення комплексних наукових проблем, відповідних профілю ВНЗ, кафедри, і розробку питань удосконалення процесу навчання. Тематика досліджень, не пов'язаних із змістом навчального процесу, не лише не робить позитивного впливу на підготовку фахівців, але і може погіршити умови реалізації навчання. При виборі наукової тематики, яка, безумовно, має бути актуальною й важливою у фундаментальному та прикладному відношенні, необхідно віддавати перевагу проблемам, що вимагають більшого обсягу експериментальних досліджень. Це буде відповідати високому інтелектуальному потенціалу вчених, сприяти розвитку експериментальної бази ВНЗ, необхідності забезпечення системи їхньої безпеки, а також творчій і практико орієнтованій діяльності студентів.

Творча діяльність студентів у ВНЗ ефективно розвивається на основі наукових досліджень, нових наукових ідей і технологій. Слушними є зауваження Т. Коновалової, Т. Луценко, Л. Янчевої та ін., що дієвими засобами підвищення творчої активності студентів, а тому й якості їх підготовки, є різні форми студентської наукової роботи, а саме: 1) участь у виконанні НДР кафедри; 2) студентські наукові конференції; 3) виставки і конкурси студентської творчості; 4) можливість публікації результатів робіт [2; 4, с. 270–271].

«Дослідницьке» навчання повинне не лише давати можливість безперервного залучення особливо обдарованих і здібних студентів, але й допомагати кожному студентові в тій чи іншій мірі брати участь у творчому та науковому процесі. На всіх етапах навчання студентами слід давати відповіді такі питання, як методи наукового пізнання, планування і організації експерименту, методи обробки й узагальнення експериментальних даних, проведення патентно-ліцензованих досліджень, упровадження науково-технічних розробок тощо.

До важливих показників якості підготовки ВНЗ у сучасних умовах доцільно віднести такі, як розширення профілю фахівців, орієнтація на ґрунтовну фундаментальну і спеціальну підготовку, гуманізацію освіти, підвищення ефективності навчання, що дозволяють повніше залучати творчий потенціал студентів і забезпечити можливість їх безперервної самоосвіти. Здійснити таку підго-

товку висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців можна тільки через інтеграцію науки й освіти. Уважаємо, що провідна роль у вирішенні цього завдання відводиться науковій і навчально-дослідницькій роботі студентів (курсантів), що розвиває їх творче мислення і мотивацію до навчання. Зокрема, навчально-дослідницькі лабораторні роботи, створені на основі наукових розробок кафедри, особливо стимулюють самостійну роботу студентів і ефективно впливають на формування у майбутніх спеціалістів творчого підходу до рішення технічних завдань. Такі висновки нами зроблені на підставі аналізу положень Державної цільової науково-технічної та соціальної програми «Наука в університетах» на 2008–2017 роки [3].

У продовження думки, висловленої вченою Н. Ясницькою [5, с. 8, 13–14], можемо відзначити, що за будь-якої моделі функціонування європейських університетів (англійської, французької, німецької тощо), їх спільним принципом організації наукової й освітньої діяльності є підтримка національної культури, іміджу власної країни на міжнародній арені, підготовка висококваліфікованих фахівців, власне, формування еліти в тій чи іншій професійній сфері, а також забезпечення формування та реалізації національної ідеї. Сприяти впровадженню цього принципу й взаємній інтеграції напрямків навчально-наукової діяльності ВНЗ покликане державне управління.

Аналіз стану функціонуванні вітчизняної його системи дозволяє наполягати на тому, що вона відзначається надмірною зарегульованістю та слабкою дієвістю, і вимагає модернізації в контексті демократизації системи вищої освіти й продукування соціального капіталу за участі інвесторів. Ці інтенції, з одного боку, набирають усе більшої ваги на теренах України, а з другого – безпосередньо стосуються вдосконалення організаційно-інституційного забезпечення державного управління у цій сфері. Уважаємо, що причини цього варто шукати в скороченні на державному рівні фінансування системи освіти та наукових досліджень, деградації інтелектуального потенціалу вітчизняного суспільства, контрпродуктивності інновацій в освітній і науковій сферах тощо. При цьому в науковому середовищі сформувалися різнобічні точки зору щодо напрямків удосконалення організаційно-інституційного забезпечення державного управління навчально-науковою діяльністю ВНЗ. Аналіз напрацювань учених теоретиків і практиків в означеній сфері дозволив в узагальненому вигляді виокремити пропозиції щодо такого:

- 1) створення Міністерства науки, вищої освіти й інновацій;
- 2) об'єднання декількох центральних органів виконавчої влади, які можуть мати суміжний предмет відання (зокрема, Міністерство молоді та спорту й Міністерство освіти і науки);
- 3) створення державно-громадських інституцій;
- 4) створення агенцій щодо здійснення контролю якості освіти (на зразок European Association for Quality Assurance in Higher Education);
- 5) запровадження Національного наукового та/або освітнього фонду тощо [1; 2; 4–6].

На наше переконання, зважаючи на обсяг і рівень передбачуваних структурно-організаційних реформ в Україні, а також її інтеграційні прагнення, удосконалення вітчизняного організаційно-інституційного забезпечення державного управління навчально-науковою діяльністю ВНЗ так чи інакше повинно відбуватися з урахуванням комплексного підходу, тобто на системній основі. Це має сприяти, по-перше, оптимізації фінансових витрат, необхідних для здійснення державного впливу на таку діяльність, по-друге, його дерегуляції, а по-третє, забезпеченню відкритості та розвитку багатоманітності вітчизняного ринку освітніх послуг.

Висновки. Отже, інтеграція та модернізація галузей науки та сфери вищої освіти в Україні обумовлюють доцільність застосування в системі державного управління ними комплексного підходу. Він передбачає реалізацію ефективної взаємодії державної влади, наукових і академічних установ, підприємницьких структур і громадськості. Це можливо здійснити шляхом удосконалення організаційно-інституційного забезпечення державного управління навчально-науковою діяльністю ВНЗ, зокрема систематизації його дії, а також демократизації та підвищення ефективності функціонування.

Список використаних джерел

1. Карапетян А. О. Удосконалення механізмів управління системою вищої освіти України в умовах Болонського процесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. держ. упр. : спец. 25.00.02 "механізми державного управління" / Карапетян Аліна Овіківна – Харків, 2015. – 20 с.

2. Луценко Т. О. Механізми державного управління вузівською наукою в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. держ. упр. : спец. 25.00.02 "механізми державного управління" / Луценко Тетяна Олексіївна – Харків, 2016. – 20 с.

3. Про затвердження Державної цільової науково-технічної та соціальної програми «Наука в університетах» на 2008–2017 роки [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1155. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1155-2007-%D0%BF>.

4. Янчева Л. М. Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців / Л. М. Янчева, О. К. Кухарьонук, Т. В. Коновалова // Прогресивні ресурсозберігаючі технології та їх економічне обґрунтування у підприємствах харчування. Економічні проблеми торгівлі : зб. наук. пр. – Х., 2004. – Ч. 2, Т. 2. – С. 270–274.

5. Ясницька Н. І. Удосконалення наукової діяльності вищих навчальних закладів України: державно-управлінський аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. держ. упр. : спец. 25.00.02 "механізми державного управління" / Ясницька Наталія Іванівна – Львів, 2017. – 20 с.

6. European Association for Quality Assurance in Higher Education [Electronic resource] // The free encyclopedia. Wikipedia. – Access to mode: https://en.wikipedia.org/wiki/European_Association_for_Quality_Assurance_in_Higher_Education.

References

1. Karapetyan, A.O. "Improvement of state governance mechanisms in the sphere of higher education of Ukraine in conditions of Bologna Process." Diss. Kharkiv regional institute of public administration of the National academy of public administration attached

to the Office of the President of Ukraine, 2015. Abstract. (2015): 20. Print.

2. Lutsenko, T.O. "Mechanisms of public administration of university science in Ukraine." Diss. National university of civil protection of Ukraine, 2016. Abstract. (2016): 21. Print.

3. Ukraine. Cabinet of Ministers of Ukraine. *State scientific, technical and social program "Science in Universities" (2008-2017)*. N.p., 19 Sept. 2007. Web. 17 Feb. 2017. <<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1155-2007-%D0%BF>>.

4. Yanchev, L.M., Kuharonok, O.K. and Konovalova, T.V. "Modernization of higher education and problems of quality control of the process of specialists training." [Modernizacija vyshchoj osvity ta problemy upravlinnja jakystyu pidgotovky fahivciv]. *Progresivni resursozberigauchi tehnologii ta ih ekonomichne obgruntuvannja u pidprijemstvah harchuvannja* 2.2 (2004): 270–274. Print.

5. Yasnys`ka, N.I. "Improving scientific activities of the higher education institution in Ukraine: state-administrative aspect." Diss. Lviv regional institute of public administration of the National academy of public administration administration attached to the Office of the President of Ukraine, 2017. Abstract. (2017): 21. Print.

6. "European Association for Quality Assurance in Higher Education." The free encyclopedia. Wikipedia. N.p., 2017. Web. 17 Feb. 2017. <https://en.wikipedia.org/wiki/European_Association_for_Quality_Assurance_in_Higher_Education>.